

Ставови, искуства и очекувања за долгорочна нега во Северна Македонија

Ноември 2022

Co-funded by the
European Union

Republic of North Macedonia
Ministry of Labor
and Social Policy

Црвен крст на Република Северна Македонија
Red Cross of The Republic of North Macedonia

EUROPEAN CENTRE FOR
SOCIAL WELFARE POLICY
AND RESEARCH

Federal Ministry
Republic of Austria
Social Affairs, Health, Care
and Consumer Protection

Автори: Касандра Симонс, Стефанија Илинка, Алиса Луциус (Европски Центар за Политики и Истражувања за Социјална Заштита); Александра Славкоска, Анкица Ивановска (Министерство за труд и социјална политика на Република Северна Македонија); Александра Боева, Тамара Грбевска (Црвен крст); Харалд Фугер (Федералното Министерство за Социјални Работи, Здравство, Грижа и Заштита на Потрошувачите на Австрија).

Address correspondence to simmons@euro.centre.org

Клучни Наоди

- Достапноста останува главна бариера во пристапот до услуги за формална нега, особено за лицата со ниски примања и за лицата кои живеат во руралните средини
- Многумина се чувствуваат обврзани да обезбедат нега за своите најблиски, и покрај негативните влијанија врз нивната кариера и здравје, со што се нагласува потребата за зголемена финансиска заштита и признавање на социјалните права на неформалните негуватели, како и проширување на опциите за формална нега
- Изразените преференции за формални опции за нега и помалата одговорност за семејствата покажуваат потреба за проширување на услугите за нега во заедницата и зголемена улога на државата во обезбедувањето и финансирањето на негата

ИСТОРИЈАТ

Системот за долгорочна нега во Северна Македонија се карактеризира со силна зависност на неформална нега, поддржана со паричен надоместок за лицата со попреченост и нивните семејства и додаток за нега за скратено работно време, организирано и финансирано од централната влада. Бенефиции во натура (дополнителните бенефиции, непарични бенефиции) кои се заедничка одговорност на централната и локалната власт остануваат помаргинален аспект на системот како резултат на ограничената инфраструктура, особено во руралните области. Приватните домови за стари лица опфаќаат најголем дел од обезбедените услуги за нега: приближно 35 приватни домови за стари лица моментално работат во земјата, во споредба со 4-5 државни домови за стари лица. Делумно управувана од системот за социјална заштита и пензиско осигурување заедно со здравствениот систем, долгорочната нега првенствено се финансира преку државни даноци и уплати од корисниците. Последните неколку години започнаа многу реформи во секторот поттикнати од новиот закон за социјална заштита од 2019 година, со кој се утврди одговорноста и обврската на општините да развијат локални планови за социјална заштита и да воспостават социјални услуги на локално ниво. Овие реформи доведоа до иницијативи за подобрување на квалитетот на услугите како и сеопфатен процес на деинституционализација со што услугите се префрлија од традиционалните домови за нега од големи размери кон развој на алтернативни услуги фокусирани на заедниците, вклучително и мобилни услуги за нега.

Наодите прикажани во овој информативен документ се засноваат на непондерираны податоци собрани преку онлајн анкета во периодот помеѓу септември 2021 година и февруари 2022 година, составени од 331 анкета од Северна Македонија и 2042 анкети од ЕУ земји. Во примерокот се помалку застапени помладите поединци под 30 години (18% наспроти 35%) и постарите возрасни лица на возраст од 60+ (13% наспроти 24%), како и мажите (34%). Примерокот е исто така непланирано насочен кон лицата со високо образование (65%) или средно образование (31%) и лица кои живеат во град (53%).

ИСКУСТВА СО НЕГА

Мнозинството од испитаниците (57%) изјавиле дека имаат искуство со нега, без разлика дали за самите себе или за свој близок, со незначителни родови разлики. Жителите во урбаните средини почесто пријавиле искуство со нега (58%) отколку оние во руралните области (48%). Со оглед на тоа дека потребите за нега се поприсутни во подоцнежниот живот, 71% од испитаниците на возраст од 65 години и постари пријавиле искуства со нега во споредба со 41% од испитаниците на возраст од 18-29 години.

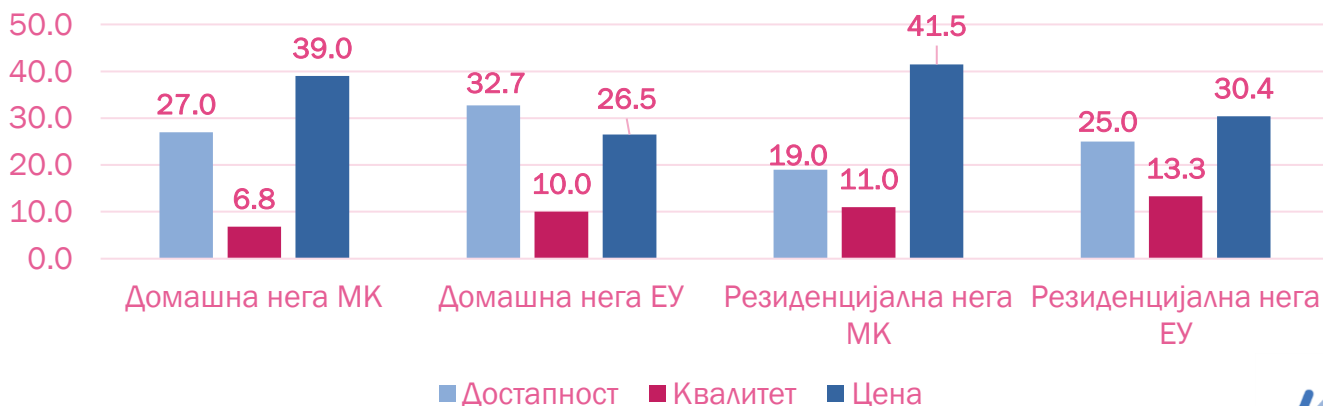
Речиси во сите случаи, лицето кое имало потреба од нега добило некаков вид на помош. Околу два од три испитаници мислат дека е обезбедена целосно соодветна нега, додека еден од три испитаници смета дека негата е само делумно обезбедена. Во само мал број од случаите (2%), не била обезбедена потребната нега. Изразената зависност на нега од семејството и пријателите веројатно обезбедува да поединците добиваат неформална нега доколку е потребно во замена за формалната нега доколку истата не е достапна.

ПРЕЧКИ ВО ДОСТАПНОСТА НА СИСТЕМИТЕ ЗА НЕГА

Достапноста на услугите за домашна и резиденцијална нега останува главен предизвик во Северна Македонија. Два од пет испитаници го навеле трошокот како пречка за нега во земјата, што укажува на надминување на репортирани случаи на ЕУ што надолупнето со податоците за достапност на услуги за здравствена заштита (21%), укажува на потребата од посилна финансиска поддршка. Групите со пониски примања (45% наспроти 30% кај повисоки примања) се особено ранливи на големите трошоци за нега како и оние кои живеат во руралните области кога станува збор за трошоци за резиденцијална нега (67% наспроти 42%). Овие наоди се усогласуваат со претходни истражувања кои укажуваат на тоа дека трошоците се превентивен фактор за многумина при користење на резиденцијална нега¹.

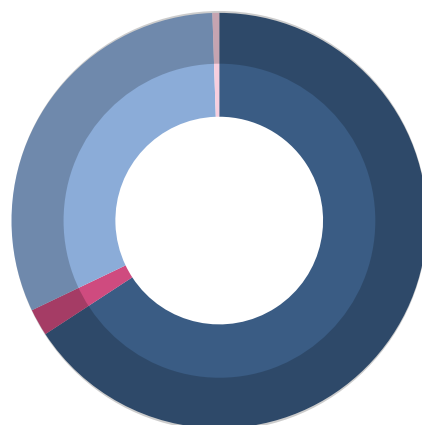
Достапноста на услугите за нега исто така е проблем, иако во помала мера отколку достапноста на здравствена заштита: речиси 1 од 4 испитаници за домашна нега и 1 од 5 испитаници за резиденцијална нега пријавиле предизвици во однос на достапноста, во споредба со 1 од 2 испитаници во однос на достапноста на матичните лекари. Поединците кои живеат во руралните средини особено се соочуваат со бариери во однос на достапноста на домашната нега (60% наспроти 20% урбана) и резиденцијалната нега (27% наспроти 18% урбана), нагласувајќи ја потребата од зголемени инвестиции во инфраструктурата за долгорочна нега надвор од градовите. Квалитетот останува помалку пријавена пречка за негата отколку цената или достапноста, најверојатно како резултат на ограниченото искуство со нега меѓу испитаниците и општиот недостаток на информации за услугите.

Удел на испитаници кои пријавиле пречки за пристап до услуги за нега (во %)

Дали беше обезбедена соодветна помош и нега на лицето кое има потреба за нега?

■ Да, целосно ■ Да, делумно ■ Не ■ Друго

¹Претходно истражување на пазарот спроведено од Црвениот крст на Република Северна Македонија за Скопје и Југоисточниот регион на земјата.

НЕФОРМАЛНА НЕГА

Неформалната нега е истакнат дел од системот за долгорочна нега во Северна Македонија каде најчесто жени пријавиле лично искуство со обезбедување неформална нега (секоја 1 на 2 жени во споредба со секој 2 на 5 мажи), како и поединци кои живеат во урбана средина (48% наспроти 42% во рурални средини).

Постои силно чувство за одговорност кај испитаниците да обезбедат неформална нега и покрај негативните влијанија врз своето здравје или кариера. Повеќе мажи го намалиле своето работно време заради обезбедување нега (33%) за разлика од жени (25%), додека еднакво мажи и жени ја напуштиле работата (1 на 10). Ова веројатно е резултат на помалото учество во работната сила кај жените генерално поради обврските за нега. Слично на тоа, малку повеќе мажи се чувствувале обврзани да пружат нега покрај штетните ефекти по нивното здравје (81% наспроти 77%). Ова е во спротивност споредено со резултатите на ниво на ЕУ, каде што повеќе жени пријавиле притисок да пружат нега отколку мажи (66% наспроти 50% за мажи), вклучително со конзистентните наоди од академската литература кои укажуваат дека жените носат поголем товар за неформалната нега. Ова може е одраз на наклонетост на примерокот во истражувањето кон мажи со искуство со нега, но исто така може да укажува на тешкотии меѓу мажите за да ја усогласат нивната улога во негата наспроти традиционалните родови улоги.

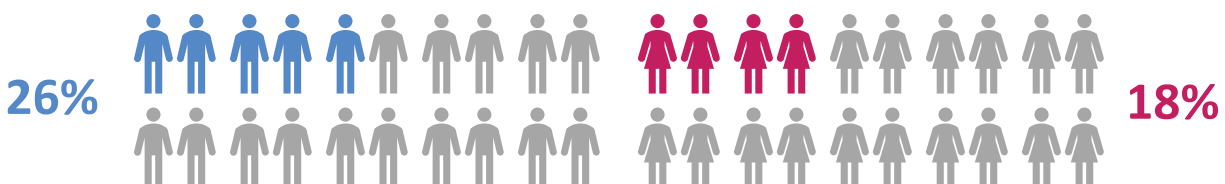
Покрај повисокиот удел на неформална нега пријавена во урбаните средини, луѓето во руралните области имаат поголема веројатност да ја намалат својата работа (47% наспроти 25%) или целосно да ја напуштат работата (13% наспроти 11%) како последица на неформална нега, што го нагласува недостатокот на формални системи за поддршка во руралните средини.

Удел на испитаници кои забележуваат притисок за обезбедување неформална нега (по пол, во %)

Додека неформалната нега продолжува да биде клучен аспект на системот за долгорочна нега во Северна Македонија, општо постои поголем интерес за систем кој става помалку оптоварување на семејствата. Многумина сметаат дека поединците не треба да ја жртвуваат својата кариера (81%) или здравјето (77%) за да обезбедат неформална нега за некој близок. Оние под 30 години (31% наспроти 15% за 65+) и мажите (26% наспроти 18% жени) беа најподготвени да ја жртвуваат својата кариера за да обезбедат нега. Кога нега се обезбедува во семејството, 7 од 10 преферираат еднаква поделба на одговорноста меѓу членовите на семејството. Овој исказ е подеднакво застапен кај мажите и жените а најмногу го поддржуваат помладите испитаници (84%).

Удел на испитаници кои се согласуваат дека „Нега треба да се обезбеди од блиски роднини на постарото лице со потреби за нега, дури и ако тоа значи дека треба да ја жртвуваат својата кариера до одреден степен“

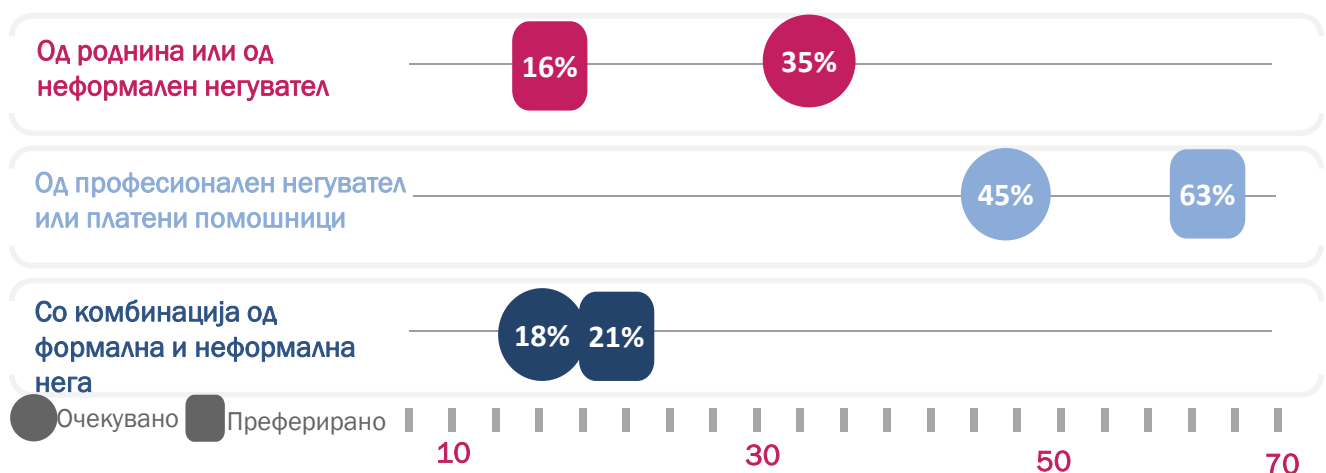
ПРЕФЕРЕНЦИИ И ОЧЕКУВАЊА ЗА ДОЛГОРОЧНАТА НЕГА

Наспроти позадината на високите очекувања за добивање неформална нега и општата недоверба во социјалните услуги, постои умерено ниво на доверба дека поединците ќе ја добијат соодветната долгорочна нега што им е потребна во иднина (61%), маргинално повисоко отколку на ниво на ЕУ (54%). Додека 17% имаат целосна доверба во добивањето соодветна нега, голем дел од испитаниците (44%) веруваат дека нивните потреби за нега само делумно ќе бидат задоволени. Довербата во системот е значително родово поделена, при што мажите изразуваат повисоко ниво на доверба од жените (73% наспроти 59%). Многумина изразуваат несигурност во проценката на способноста на системот за долгорочна нега: околу 18% од испитаниците не можат да проценат дали ќе добијат соодветна нега, додека жените се понесигурни од мажите (20% наспроти 11%).

Покрај тековната зависност од неформалната нега, постои силна преференца за формалната нега (63%) и значително помалку за аранжмани за мешана нега (21%) како и неформална нега (16%). Во рамките на формалните услуги за нега, многумина изразуваат преференца за нега во сопствениот дом (39%), а потоа во институционална средина (24%). Разликите по пол во преференците се исто така очигледни: мажите изразуваат посилна преференца за неформалната нега (18% наспроти 11%) и мешани аранжмани за нега (26% наспроти 21%), додека формалните аранжмани за нега во заедницата се популарни меѓу жените (43% наспроти 30%).

Иако поединците се донекаде уверени дека ќе ја добијат соодветната долгорочна нега што им е потребна, постои голем јаз помеѓу тоа како испитаниците преферираат и очекуваат да бидат згрижени: **4 од 5 испитаници не очекуваат да го добијат својот префериран тип на нега на постара возраст.** Ова е целосно објаснето со високиот процент на луѓе кои преферираат формални аранжмани за нега, но очекуваат да бидат неформално згрижени од своите роднини. Многу поголем дел од македонците очекуваат да добијат неформална нега од семејството/роднините отколку што би преферирале ваков тип на аранжман (јаз од 19 процентни поени). Овие несовапања го истакнуваат недостатокот на формална инфраструктура за нега, како во заедницата така и во институциите, заедно со значителна зависност од неформалната нега како резервна опција.

Префериран и очекуван аранжман за нега (удел на испитаниците, во %)

СТАВОВИ КОН ОБЕЗБЕДУВАЊЕТО НА НЕГА

Според испитаниците, формалните аранжмани за нега се најдобриот аранжман за нега за лице кое повеќе не може да живее без редовна помош/поддршка. Скоро една третина од испитаниците ги оценуваат посетите на негувателите од јавниот и приватниот сектор како најдобра опција, проследено со 27% кои мислат дека поединецот треба да се пресели во установа за нега. **Силната улога на семејството во обезбедувањето на нега е особено очигледна во руралните средини каде услугите за нега се помалку развиени:** Кај испитаниците од руралните средини има најголема веројатност да се идентификува преселувањето кај своите деца како најпосакувана опција за постарите возрасни лица на кои им е потребна редовна помош (43% наспроти 12% урбани).

Постои широка поддршка за обезбедување доволна финансиска и социјална заштита за неформалните негуватели: 9 од 10 испитаници се согласуваат дека неформалната нега треба да се признае како формално вработување, што подразбира социјално осигурување и стабилен приход, и дека државата треба финансиски да ги поддржи неформалните негуватели кои мора да ја намалат или да ја напуштат својата работа за да обезбедат нега. Перцепцијата за родовите улоги и жените како природни негуватели исто така е преовладува: една третина од испитаниците (само маргинално повисоко ниво отколку на ниво на ЕУ) веруваат дека улогите поврзани со нега им доаѓаат поприродно на жените отколку на мажите.

Удел на испитаниците кои се согласуваат дека „улогите на нега се поприродни за жените отколку за мажите“

ФИНАНСИРАЊЕ ДОЛГОРОЧНА НЕГА

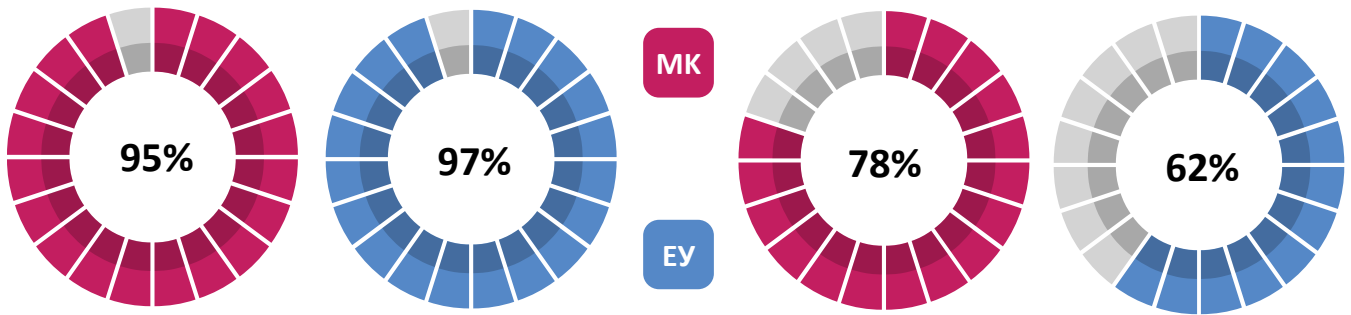
Поголемото мнозинство од испитаниците (95%) веруваат дека властите треба да организираат и да обезбедат соодветна нега за постарите луѓе на кои им е потребна, што е на исто ниво со просекот на ЕУ (97%). Во однос на механизмите за финансирање на долгорочна нега, 78% се согласуваат дека секој поединец треба да придонесе во шема за осигурување што ќе ги покрие трошоците за нега доколку е потребно, значително повисоко отколку на ниво на ЕУ (62%). И покрај широката поддршка за јавно финансираните услуги за нега, мнозинството (56%) сè уште ја ставаат финансиската одговорност на децата да ги покријат трошоците за нега на нивните родители доколку е потребно. Помладите испитаници најмногу верувале дека децата треба да ја финансираат негата за нивните родители доколку е потребно (69%), а потоа следат постарите лица на возраст од 60+ (56%) и средовечните возрасни (53%). Малкумина ја поддржуваат употребата на средства како недвижности за покривање на трошоците за нега кога приходите не се доволни (14%).

Најсилна преференција во врска со финансирањето на негата е државата да ги покрие **целосно или барем основните трошоци за услугите за домашна и резиденцијална нега** (75% наспроти ~50% на ниво на ЕУ). Помалку индивидуи поддржуваат аранжмани каде трошоците за услугите за нега се наплаќаат врз основа на приходите и средствата на корисникот (21% наспроти 33% на ниво на ЕУ).

За разлика од малите родови разлики во мислењата за одговорноста на државата во финансирањето на услугите за нега, генерациските разлики се поназначени. Постарите возрасни лица (над 65 години) е поверојатно да поддржат целосна покриеност од страна на државата, додека помладите поединци (30 и помлади) е поверојатно да поддржат основна покриеност со опција за пристап до дополнителни услуги за подобра нега за оние кои можат да си го дозволат тоа.

Удел на испитаниците кои се согласуваат со изјавите

Властите треба да организираат и да обезбедат соодветна домашна нега и/или институционална нега за постарите лица на кои им е потребна

Секој поединец треба да биде обврзан да придонесе во осигурување за финансирање нега доколку е потребно

ДИСКУСИЈА

Финансиската и физичка достапност на услугите за формална нега продолжуваат да бидат бариери за многумина, особено за оние со ниски приходи како и оние кои живеат во рурални области. Ова укажува на потреба од понатамошни инвестиции во висококвалитетни формални услуги насочени кон потребите на населението и зголемена финансиска помош што ќе ги заштити поединците од високите трошоци. Стимулирање на воведување и лиценцирање на нови даватели на услуги, проширување на критериумите за подобност на услугите, намалување на плаќањата од џеб на корисниците на нега и зголемување на достапноста на јавно обезбедените услуги се иницијативи кои можат да послужат за подобрување на финансиската и физичката достапност до нега.

Неформалната нега продолжува да опфаќа голем дел од долготрајната нега во Северна Македонија и многумина сè уште ја гледаат како улога на жената. Ова е на штета на семејствата, особено оние во руралните области со ограничена инфраструктура за нега, при што многумина се чувствуваат под притисок да пружат нега и покрај негативното влијание врз нивната кариера и здравје/благосостојба. Покрај инвестициите во услуги за поддршка на негувателите потребно е да се зајакнат социјалните права и финансиската поддршка за негувателите за да се осигура дека неформалната нега е посакувана одлука донесена без ризик од финансиска ранливост.

На крај, постои разлика помеѓу преференциите и очекувањата на испитаниците, при што многумина очекуваат да се ослонат кон неформална нега обезбедена од семејството и покрај тоа што преферираат формални опции за нега. Преференциите за формални услуги за нега и помалата одговорност на семејството за обезбедување нега сугерираат дека ставовите и преференциите за нега се менуваат во земјата, веројатно делумно под влијание на масовната миграција на помладата генерација која ги прави традиционалните видови на нега помалку веројатни. Овие ставови исто така се во спротивност со сегашното законодавство кое ја опишува законската обврска на семејствата да обезбедуваат нега. Освен што ја нагласуваат потребата за инвестирање во услугите за нега на начин што ќе се усогласи со ставовите и преференциите на јавноста, овие наоди исто така ја нагласуваат неопходноста од редовно собирање репрезентативни податоци за да се обезбеди усогласување на дизајнот на системот за долгорочна нега со ставовите на јавноста.

ГЛАСОВИ НА ЗАЕДНИЦАТА

„Постарата популација е во многу лоша ситуација затоа што е тешко да се дојде до домашна здравствена заштита, луѓето имаат финансиски проблем кога станува збор за сместување во приватни домови за стари лица, а јавните домови за стари лица немаат доволно простор ниту обезбедуваат соодветни услови. Сè се заснова на неформалната нега од семејствата роднини/деца, и сите ние треба да се справиме со тоа, иако мора напредно да работиме со полно работно време поради стажот за пензионирање и платата. - Жена, 56

„Се надевам дека негувателите ќе добијат заштитен или приоритетен статус - мислам на работа, и како работници, многу сме потребни и нашето внимание е од големо значење за негата на другите. - Маж, без наведена возраст

„Повеќето од овие проблеми зависат од способноста и организацијата на државните институции и приватниот сектор кои се занимаваат со тоа прашање. - Маж, 57 години

„Само мал процент од населението во Северна Македонија може финансиски да си дозволи да има квалитетен живот во постарата возраст. – Жена, без наведена возраст

Истражувањето на InCARE за ставовите, искуствата и очекувањата за долгорочна нега беше спроведено со поддршка и финансиски средства од Програмата EaSI на Европската Комисија (VS/2020/0258) и мрежа на проектни соработници низ цела Европа (од септември 2021 до февруари 2022 г.).

Тоа придонесува за активностите базирани на докази на **InCARE проектот**, што цели да дизајнира координиран пристап за развој на политики и услуги за долгорочна нега преку социјално иновативни и партиципативни процеси на донесување одлуки. Ние работиме со корисниците на нега, давателите на нега и креаторите на политики во Шпанија, Австрија и Северна Македонија за дизајн, имплементација и надоградување на социјално иновативни услуги за нега.

За следење на нашиот напредок и публикации, посетете ја страната <https://incare.euro.centre.org/> или претплатете се на нашиот newsletter [ОВАЕ](#) или преку испраќање на е-пошта на cc@eurocarers.org.

 Federal Ministry
Republic of Austria
Social Affairs, Health, Care
and Consumer Protection

Gefördert aus den Mitteln des Fonds Gesundes Österreich

Gesundheit Österreich
GmbH

Geschäftsbereich
Fonds Gesundes
Österreich

EUROPEAN CENTRE FOR
SOCIAL WELFARE POLICY
AND RESEARCH

 LSE CPEC
CARE POLICY AND EVALUATION CENTRE

Vilans

EURO
CARERS

CHANCE B
GRUPPE

Republic of North Macedonia
Ministry of Labor
and Social Policy

 Црвен крст на Република Северна Македонија
Red Cross of The Republic of North Macedonia

 IMSERSO

MATIA
INSTITUTO GERONTOLÓGICO